

Svenska universitet behöver satsa mer på undervisning

Två amerikanska högrankade universitet och två svenska jämförs i SNS-rapport

JONAS F LUDVIGSSON, professor, överläkare, institutionen för medicinsk epidemiologi och biostatistik; barnkliniken, Universitetssjukhuset, Örebro
jonasludvigsson@yahoo.com

ANDERS EKBLOM, professor, enheten för klinisk epidemiologi, institutionen för medicin; båda Karolinska institutet, Stockholm

Under våren har svenska medier fokuserat på att universiteten i Lund och Uppsala halkat ur listan över de 100 främsta universiteten i världen (enligt en av flera rankingslistor) [1]. Samtidigt är utgifterna för FoU vid svenska universitet högst i hela OECD näst Danmark (0,9 procent att jämföra med EU-27-snittet på 0,49 procent). Sverige ökade dessutom sin andel av BNP för utgifter för FoU mellan 2005 och 2011.

I en nyligen publicerad rapport från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) jämförs två amerikanska universitet – Stanford University och University of California, Berkeley – med universiteten i Uppsala och Lund [2]. Jämförelsen är intressant med tanke på den svenska debatten kring högre utbildningar (inklusive dåliga matematikkunskaper), och den är relevant även för andra universitet än Uppsala och Lund. Stanford (rankat som nummer 4 i världen) är ett privat universitet, medan Berkeley (rankat som nummer 8) är offentligt finansierat.

Rörlighet kontra slutenhet

I sin rapport menar SNS att rekryterings- och befodringsrutiner i Sverige är slutna med intern rekrytering av personal och att Sverige bör införa karriärvägar med början på postdoktoral nivå. Vid all rekrytering bör tjänsten utan nonseras internationellt. Generellt ska rörlighet tas på större allvar [2].

Andelen anställda som avlagt doktorsexamen vid samma universitet skiljer sig dramatiskt mellan de två svenska och de två amerikanska universiteten. I exempelvis fysik respekti-

ve historia utgör internrekryterade 65 procent respektive 85 procent i Lund och 55 procent respektive 75 procent i Uppsala. Motsvarande siffror (fysik och historia här sammanslagna) vid Berkeley är ca 15 procent och vid Stanford ca 10 procent [2].

Hela 70 procent av professorerna vid Lunds universitet har avlagt sin examen vid samma universitet. Sannolikt är förhållandena motsvarande vid övriga svenska universitet.

Författarna till SNS-rapporten menar att spelreglerna för lärarekrytering i Sverige är oklara och att detta leder till lägre rörlighet, eftersom man har störst chans att få ett jobb genom att komma underfund med de informella metoder som finns för anställning och befordran av lärare vid det egna universitetet. Ofta finns också en tilltänt person för utlysta tjänster. Detta torde gälla även för medicinska fakulteter i Sverige.

Behovsneutral eller -styrd antagning

Samtidigt som SNS påpekar att personalrekryteringen vid svenska universitet är förhållandevis sluten, handlar mycket i rapporten om antagning av studenter vid amerikanska universitet, och det är oklart om rapportförfattarna anser att studentantagningen vid svenska universitet bör ändras eller inte.

Rekryteringen av studenter till Stanford och Berkeley skiljer sig från svensk antagning. Vid Stanford och Berkeley är intaget av studenter behovsneutralt, dvs universitetet bryr sig inte om hur många lärare, läkare, ekonomer etc som ett land behöver. Studenten antas inte heller till en viss utbildning utan till själva universitetet, där han/hon ägnar den första tiden åt att studera breda ämnen (liberal arts).

Dessutom kan universiteten välja att ta in studenter som anses extremt framgångsrika inom ett visst område, även om de saknar höga betyg. Det är också våra personliga erfarenheter att uttilliga prestationer eller kreativitet inom ett visst område (tex konst, idrott, frivilligarbete) kan spela stor roll för om man antas till amerikanska universitet.

Foto: Colourbox

Stanford University, rankat som nummer 4 i världen, är ett av de två amerikanska universitet som jämförts med två svenska i SNS-rapporten. Skillnaderna är påtagliga.

Antagningen till svenska universitet är däremot tillgångs- och efterfrågestyrd, och studenten väljer direkt till ett program (tex medicin).

I Sverige har staten haft stora intressen i vilka utbildningar som bedrivs och att studentantal ska matcha behov. Vi tror inte att det är rimligt att i grunden ändra antagningssystemet vid svenska universitet.

Samverkan universitet–samhälle

Enligt SNS är samverkan mellan universitet och samhälle otillräcklig i Sverige. Svenska universitet förväntas samverka med det omgivande samhäl-

SAMMANFATTAT

Utbildningskommissionen vid Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) har nyligen jämfört två amerikanska och två svenska universitet.

Slutsatserna är att undervisning får alltför litet utrymme vid svenska universitet och att svenska universitet har en otillfredsställande (och ofta undermålig) rekrytering samt att i Sverige jämföras akademisk skicklighet med forskningsskicklighet.

KLINIK & VETENSKAP KOMMENTAR

let, men för den enskilda läraren/forskaren är meritvärdet av samverkan med samhället mycket oklar.

Amerikanska universitet interagerar ofta mer med det omgivande samhället än svenska universitet. Berkeley uppmuntrar exempelvis nyutexaminerade studenter att undervisa elever i utsatta bostadsområden eller ägna sig åt biståndsarbete i utvecklingsländer.

I Sverige finns liknande initiativ, exempelvis Örebro universitets »Linje 14« [3], men de är få. Svenska beslutsfattare verkar medvetna om vikten av att samverka med samhället, men det tar sig ofta uttryck i att man vill att universitetsanställdas upptäckter ska leda till patent, licenser och nystartade teknikföretag.

Författarna till SNS-rapporten menar att vi i Sverige alltför ensidigt fokuserar på att det ska strömma ut kunskap från universiteten, men att vi missat att flödet bör gå i bägge riktningar, dvs att kunskap bör gå också från samhälle till universitet. Det är människor och deras ökade kompetens som är den centrala delen i kunskapsekonomin.

Forskning och undervisning hör ihop

Vi anser att det är fel att mäta universitetens ekonomiska bidrag enkom genom patent och nystartade företag. I stället bör universitetens och lärarnas kompetensöverföring till det övriga samhället (främst studenterna) väga tyngst.

SNS drar slutsatsen att endast personer som uppvisar goda prestationer inom både forskning och undervisning bör anställas vid universitet [2]. Vidare bör finansieringssystemet förändras så att det finns mer medel för undervisning. Forskning och undervisning bör knytas samman hårdare, och undervisningen vid svenska universitet bör utvärderas systematiskt. Svenska universitets webbplatser bör ha en förteckning över alla kurser som ges.

Forskningsbudgeten står för ca 70 procent av budgeten vid Uppsala och Lunds universitet. Motsvarande andel för Stanford och Berkeley är 27–29 procent. De amerikanska universiteten av-sätter i stället betydande summor för undervisning, men kraven på lärarkåren är höga. Vid Berkeley är skicklighet i undervisning faktiskt det första kriteriet för anställning eller befordran.

Pedagogisk skicklighet bör premieras

Vid Stanford förväntas alla professorer undervisa (med undantag för ett fåtal grupper), eftersom man anser att undervisning främjar forskning. Intressant nog förväntas flera av de mest framstående professorerna att undervisa på första terminen för att säkerställa

att introduktionskursen håller hög kvalitet. Lärarna förväntas också skriva kursböcker som används världen över.

I Sverige har skrivande av kursböcker extremt lågt meritvärde. Det förklarar troligen varför få forskare ägnar tid åt att skriva kursböcker där forskningsfynd i framkant integreras med övrig kunskap.

Vid Stanford erbjuds lärare också pedagogiskt stöd och regelbunden återkoppling på hur deras undervisning kan förbättras, medan dylikt stöd är mycket sällsynt i Sverige. Bortsett från kursutvärderingar är extern bedömning av lärares undervisningsskicklighet extremt sällsynt i Sverige. Referentgranskning på undervisningsområdet förekommer i stort sett inte, och utgör nästan aldrig grund för anställning eller befordran.

Fokuseringen på undervisning med nöjda studenter som följd kan troligen delvis förklara de stora donationer de amerikanska universiteten får från sina fd studenter.

Att tydligare premiera svenska universitetslärares skicklighet är ett enkelt sätt att uppvärdera undervisning vid svenska universitet. Detta är av särskilt stor vikt inom medicin, där svenska universitet redan i dag konkurrerar med utländska universitet om studenterna.

Bättre meritvärde behövs

Av rapporten och våra egna erfarenheter framgår att undervisning har låg prioritet vid svenska universitet och att dess meritvärde bör uppvärderas. Medan flera universitet genomfört externa expertgranskningar av den egna forskningen, lyser liknande utvärderingar av undervisning med sin frånvaro.

Samtidigt bör poängteras att Sverige, i förhållande till sin folkmängd, har fler universitet bland de 200 högst rankade än t ex Finland (som ofta framhålls som ett föredöme inom utbildning), Norge och Kanada.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

■ *Times Higher Education presenterar flera rankningslistor. Vi har utgått från deras sammanfattande lista (i medier har THE:s »reputation list« figurerat flitigt, men vi anser att deras sammanvägda rankning är mer rättvisande).*

REFERENSER

1. The world university rankings. Times Higher Education. 2014. <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings>
2. Bienenstock A, Schwaag Serger S, Benner M, et al. Utbildning, forskning och samverkan: vad kan svenska universitet lära av Stanford och Berkeley? Stockholm: SNS Förlag; 2014.
3. Örebro universitet. Skolsamverkan. Linje 14. <http://www.oru.se/Samverkan/Skolsamverkan>